

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าสินไหมทดแทนตามพระราชบัญญัติคุ้มครอง

ผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535¹

กิตติรัตน์ โขคมงคลสุข²

จากการศึกษาค้นคว้าปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าสินไหมทดแทนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 นั้น มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ทราบถึงความหมาย ประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี หลักการ ของการจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ประสบภัยจากรถ อย่าง มีขอบเขตและหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน โดยเฉพาะค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันวินาศภัย ทำให้ผู้ศึกษาค้นคว้าจนได้รับความรู้ความเข้าใจทราบถึงรากฐานแนวคิด ทฤษฎี ของการชดเชยเยียวยาความเสียหายที่มี ประวัติความเป็นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในสังคม ทั้งนี้ได้ศึกษาการชดเชยเยียวยาความเสียหายจากต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศที่มีประวัติการชดเชยค่าสินไหมทดแทนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน มีหลักเกณฑ์เงื่อนไขที่ชัดเจน จนทำให้หลายประเทศได้นำเอาหลักการดังกล่าวไปใช้ เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น

ประกอบกับสถิติการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนของประเทศไทยในปัจจุบันนี้ มีอุบัติเหตุเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย ตลอดจนถึงทรัพย์สิน ทำให้เกิดความเสียหายต่อสังคม และเศรษฐกิจโดยรวมด้วย เป็นเหตุให้รัฐต้องสูญเสียงบประมาณแผ่นดินเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุดังกล่าว ภาครัฐจึงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหา จึงได้ตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อรองรับและแก้ไขปัญหาดังกล่าว บังคับให้รถทุกคันตามกฎหมายว่าด้วยการขนส่งทางบก ต้องจัดให้มีประกันภัยคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเยียวยาชดเชยค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหาย โดยกำหนดให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว รัฐจึงได้ตราเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 ขึ้นมาบังคับใช้ แต่เนื่องจากสภาพสังคมเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงไป และเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นหลายครั้งหลายหน โดยฉบับล่าสุด คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2551

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าสินไหมทดแทนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์สุเมธ จานประดับ และคณะกรรมการสอบคือ รองศาสตราจารย์เรืองยศ แสนภักดี และรองศาสตราจารย์จุฑามาศ นิสารัตน์

²นักศึกษابริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชบริหารเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดเชียงใหม่ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

จากการศึกษาทำให้ทราบถึงปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าสินไหมทดแทนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 ว่ายังมีความคลุมเครือไม่มีความชัดเจนโดยเฉพาะในส่วนของการจ่ายค่าสินไหมทดแทน และมีประเด็นปัญหากฎหมายหลายประการ ดังต่อไปนี้

ปัญหาประการแรก ปัญหาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจ่ายค่าสินไหมทดแทน เนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 นี้ ตามมาตรา 20 ได้กำหนดไว้เฉพาะค่าเสียหายเบื้องต้นเท่านั้นโดยไม่ได้กล่าวถึงค่าสินไหมทดแทนไว้ ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรมีการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การจ่ายค่าสินไหมทดแทนลงไปในกฎกระทรวง เพื่อให้การชดเชยค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ประสบภัยจากรถ เป็นการใช้กฎหมายที่มีที่มาเพียงฉบับเดียวในการพิจารณาค่าสินไหมทดแทน โดยไม่ต้องนำเอาความหมายหรือคำจำกัดความของกฎหมายฉบับอื่น ๆ มาประกอบการพิจารณาอันจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนสับสนในการตีความ และเกิดปัญหาการบังคับใช้ตามมาได้ ทั้งนี้กฎหมายที่ถูกตราขึ้นมาในสถานการณ์ใดเป็นการเฉพาะแล้ว จึงควรมีการบัญญัติหลักเกณฑ์เอาไว้เป็นการเฉพาะเช่นกัน เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ในการตรากฎหมายนั้นขึ้นมาบังคับใช้ และให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริง ดังนั้นจึงควรมีการบัญญัติถึงหลักเกณฑ์การจ่ายค่าสินไหมทดแทนเข้าไปในพระราชบัญญัตินี้ด้วย

ปัญหาประการที่สอง ปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาการจ่ายค่าสินไหมทดแทน เนื่องด้วยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 มาตรา 27 กำหนดให้การขอรับค่าเสียหายเบื้องต้นให้ผู้ประสบภัยต้องร้องขอภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ที่มีความเสียหายเกิดขึ้น แต่ไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการขอรับค่าสินไหมทดแทนเอาไว้ จึงทำให้เกิดปัญหาขึ้นมาว่าหากผู้ประสบภัยจะยื่นขอรับค่าสินไหมทดแทนแล้วต้องยื่นภายในกี่วัน ผู้ศึกษาเห็นว่า การกำหนดระยะเวลาในการขอรับค่าสินไหมทดแทนมีความสำคัญอย่างยิ่งย่อนไปกว่าค่าเสียหายเบื้องต้น ด้วยเหตุที่ว่าค่าสินไหมทดแทนนั้น เป็นหลักประกันที่ผู้ประสบภัยจะได้รับจากบริษัทผู้รับประกันภัย เพื่อไม่ให้มีการประวิงการจ่ายหรือจ่ายค่าสินไหมทดแทนที่ล่าช้าออกไป ดังนั้นควรมีการกำหนดระยะเวลาในการขอรับค่าสินไหมทดแทนไว้ให้ชัดเจนในพระราชบัญญัติฉบับนี้

ปัญหาประการที่สาม ปัญหาการรับช่วงสิทธิ เนื่องจากการรับประกันภัยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 นั้น เป็นการประกันภัยภาคบังคับ กล่าวคือ กฎหมายบังคับให้ผู้เป็นเจ้าของรถทุกคนต้องจัดทำประกันภัยคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ และการประกันภัยนี้เป็นประกันภัยค่าเงิน ซึ่งหากเกิดความเสียหายจากผู้เอาประกันภัยเป็นฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบในอุบัติเหตุแล้ว บริษัทผู้รับประกันภัยจะเข้าชดเชยความเสียหายต่อผู้ที่ได้รับความเสียหาย แต่ถ้าอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ได้เป็นความรับผิดชอบของผู้ขับขี่หรือผู้เอาประกันภัยแล้ว บริษัทผู้รับประกันภัยจะรับผิดชอบต่อผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้นหรือไม่ เพราะเมื่อบริษัทผู้รับประกันภัยจ่ายค่าเสียหายไปแล้ว ต่อมาหากพิสูจน์ได้ว่าไม่เกิดจากความรับผิดชอบของผู้เอาประกันภัย

แล้ว บริษัทผู้รับประกันภัยก็ต้องเรียกค่าเสียหายคืนจากผู้ประสบภัย จึงทำให้เกิดปัญหาตามมาว่าไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่จะให้ความคุ้มครองต่อผู้ประสบภัยจากรถทุกคน ปัญหาการคุ้มครองผู้ขับขี่หรือผู้เอาประกันภัยนั้น ควรต้องบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจนว่าให้ความคุ้มครองผู้ขับขี่มีกรณีใดบ้าง และ เมื่อมีการจ่ายค่าสินไหมทดแทนไปแล้ว บริษัทผู้รับประกันภัยสามารถรับช่วงสิทธิไล่เบี้ยคืนเอาจากผู้ประสบภัยหรือบุคคลภายนอกได้หรือไม่

ปัญหาประการที่สี่ ปัญหาเกี่ยวกับความหมายของค่าสินไหมทดแทน ด้วยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 มาตรา 4 ซึ่งเป็นบทบัญญัติถึงคำนิยาม ความหมาย หรือคำจำกัดความต่าง ๆ ที่มีความสำคัญในพระราชบัญญัตินี้ โดยได้ให้ความหมายไว้เฉพาะค่าเสียหายเบื้องต้นเท่านั้น แต่ไม่ได้ให้ความหมายของค่าสินไหมทดแทนเอาไว้ จึงทำให้เกิดปัญหาการตีความว่าหากมีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ประสบภัย บริษัทผู้รับประกันภัยจะใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจ่ายจากบทบัญญัติในมาตราใด หรือมีการออกกฎกระทรวง ประกาศกระทรวงใดเข้ามารองรับหรือไม่ ซึ่งค่าสินไหมทดแทน ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 25 วรรคสอง บัญญัติว่า ค่าเสียหายเบื้องต้นเป็นส่วนหนึ่งของค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้นจึงต้องนำเอาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้กับค่าสินไหมทดแทน ทำให้เกิดปัญหาที่ไม่มีความหมายหรือคำจำกัดความที่ชัดเจน ส่งผลเกิดปัญหาในการตีความขึ้น และทำให้ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายที่จะให้ความคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ ทั้งในค่าเสียหายเบื้องต้นและค่าสินไหมทดแทน

ปัญหาประการที่ห้า ปัญหาเกี่ยวกับการพิสูจน์ฝ่ายซึ่งต้องรับผิดชอบ เนื่องด้วยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 และประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีจ่าย และระยะเวลาการจ่ายค่าสินไหมทดแทนนอกเหนือจากค่าเสียหายเบื้องต้นนั้น การจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ประสบภัยจากรถผู้รับประกันภัยต้องมีการพิสูจน์ความรับผิดชอบของผู้ขับขี่หรือผู้เอาประกันภัยเสียก่อน ว่าเป็นฝ่ายต้องรับผิดชอบอุบัติเหตุหรือไม่ บริษัทผู้รับประกันภัยจึงจะสามารถพิจารณาจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้ผู้ประสบภัยได้ ทั้งนี้ได้กำหนดหลักฐานความรับผิดชอบไว้ ไม่ว่าจะเป็นหลักฐานในชั้นของพนักงานสอบสวน ชั้นอัยการ หรือในชั้นศาล แต่ก็มีอุบัติเหตุในบางครั้งที่ไม่สามารถระบุฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบได้ หรือเกิดจากความรับผิดชอบของผู้ขับขี่ทั้งสองฝ่าย ที่เรียกว่าประมาทร่วมกันทั้งสองฝ่าย หรือเกิดจากเหตุสุดวิสัยที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ แต่เนื่องจากอุบัติเหตุครั้งนี้ไม่ได้เกิดจากความรับผิดชอบของผู้ขับรถโดยสาร จึงทำให้ผู้โดยสารไม่ได้รับค่าสินไหมทดแทนจากบริษัทผู้รับประกันภัย จึงทำให้เกิดปัญหาการจ่ายค่าสินไหมทดแทนขึ้น จากปัญหาดังกล่าวจึงต้องมีการบัญญัติเพิ่มเติมเงื่อนไขความคุ้มครองในกรณีเหตุสุดวิสัยหรือจากภัยธรรมชาติไว้ เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผู้โดยสาร ให้ได้รับค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับประกันภัยตามกฎหมายนี้ด้วย

จากการศึกษาค้นคว้าปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าสินไหมทดแทนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะตามประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้น ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจ่ายค่าสินไหมทดแทน ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การจ่ายค่าสินไหมทดแทน ลงไปในกฎกระทรวง หรือประกาศกระทรวง ที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ โดยการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้ประสบภัยจากรถ ให้ใช้กฎหมายฉบับเดียวในการพิจารณาจ่ายค่าสินไหมทดแทน ไม่นำเอาความหมายในกฎหมายอื่น ๆ มาประกอบการพิจารณา อันจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนสับสนในการตีความ และเกิดปัญหาการบังคับใช้ตามมา และเพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ในการตรากฎหมายนั้นขึ้นมาบังคับใช้ และให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริง จึงควรมีการบัญญัติถึงวิธีการและหลักเกณฑ์การจ่ายค่าสินไหมทดแทนเข้าไปในพระราชบัญญัตินี้ด้วย

2. ปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาการจ่ายค่าสินไหมทดแทน ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่า ตามมาตรา 27 ได้มีการกำหนดระยะเวลาในการขอรับค่าเสียหายเบื้องต้นไว้ ว่าให้ร้องขอภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ความเสียหายเกิดขึ้น แต่ไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการขอรับค่าสินไหมทดแทน จึงควรกำหนดระยะเวลาในการขอรับค่าสินไหมทดแทนไว้ให้ชัดเจนเหมือนกับการขอรับค่าเสียหายเบื้องต้นด้วย โดยผู้ศึกษาเห็นว่าการขอรับค่าสินไหมทดแทนที่มีความเหมาะสมก็คือ ผู้ประสบภัยต้องร้องขอรับค่าสินไหมทดแทนภายในระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่รู้ตัวฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบในอุบัติเหตุนั้น

3. ปัญหาเกี่ยวกับการรับช่วงสิทธิ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่า ด้วยพระราชบัญญัตินี้เป็นการประกันภัยภาคบังคับที่รัฐบังคับให้ผู้เป็นเจ้าของรถทุกคนต้องจัดให้มีประกันภัยคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นจากความสมัครใจระหว่างผู้เอาประกันภัยกับผู้รับประกันภัย ดังนั้นจึงควรมีการบัญญัติให้ชัดเจนว่าในกรณีที่บริษัทผู้รับประกันภัยได้จ่ายค่าเสียหายเบื้องต้นหรือค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ประสบภัยจากรถไปแล้ว บริษัทผู้รับประกันภัยสามารถเข้ารับช่วงสิทธิหรือเข้าไถ่เบี้ยเรียกคืนค่าเสียหายได้เฉพาะกรณีบุคคลภายนอกผู้ก่อให้เกิดความเสียหายเท่านั้น โดยไม่สามารถเข้ารับช่วงสิทธิหรือไถ่เบี้ยเรียกคืนค่าเสียหายคืนจากผู้ประสบภัย แม้ว่าความเสียหายนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินอย่างร้ายแรงก็ตาม ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมาย และสอดคล้องกับหลักการที่ให้ความคุ้มครองต่อผู้ประสบภัยจากรถ

4. ปัญหาเกี่ยวกับความหมายของค่าสินไหมทดแทน ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการบัญญัติความหมายของค่าสินไหมทดแทนไว้ในพระราชบัญญัตินี้ด้วย โดยเพิ่มเติมความหมายค่าสินไหมทดแทนลงใน มาตรา 4 ว่า “ค่าสินไหมทดแทนส่วนเกินจากค่าเสียหายเบื้องต้น” หมายความว่า จำนวนเงินค่ารักษาพยาบาล ค่าปลงศพ ค่าสูญเสียอวัยวะ ค่าทุพพลภาพ หรือความเสียหายอื่น ๆ ที่ผู้ประสบภัยได้รับอัน

เกิดจากความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัย และที่เกินจากค่าเสียหายเบื้องต้นที่ผู้ประสบภัยได้รับแล้ว ให้จ่ายค่าสินไหมทดแทนส่วนเกินจากค่าเสียหายเบื้องต้นให้แก่ผู้ประสบภัยตามที่ร้องขอ แต่ต้องไม่เกินจำนวนเงินความคุ้มครองตามกรมธรรม์คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ ทั้งนี้ ตามรายการและจำนวนเงินที่กำหนดในกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 20 วรรคสาม” และเพื่อให้สอดคล้องกันควรมีการแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 20 วรรคหนึ่ง โดยบัญญัติเพิ่มเติมข้อความว่า “เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ผู้ประสบภัยจากรถที่บริษัทได้รับประกันภัยไว้ ให้บริษัทจ่ายค่าเสียหายเบื้องต้น หรือค่าสินไหมทดแทนส่วนเกินจากค่าเสียหายเบื้องต้นแก่ผู้ประสบภัยเมื่อได้รับคำร้องขอจากผู้ประสบภัย” และเพิ่มเติมวรรคสามขึ้นมาใหม่ใน มาตรา 20 ว่า “ความเสียหายที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนส่วนเกินจากค่าเสียหายเบื้องต้น จำนวนเงินค่าสินไหมทดแทนส่วนเกินจากค่าเสียหายเบื้องต้น การขอรับค่าสินไหมทดแทนส่วนเกินจากค่าเสียหายเบื้องต้น และการจ่ายค่าสินไหมทดแทนส่วนเกินจากค่าเสียหายเบื้องต้นให้แก่ผู้ประสบภัยตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง” ทั้งนี้เพื่อให้มีความหมายที่ชัดเจนและสอดคล้องกับค่าเสียหายเบื้องต้น และให้บริษัทผู้รับประกันภัยรวมถึงผู้ประสบภัยให้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

5.ปัญหาเกี่ยวกับการพิสูจน์ฝ่ายซึ่งต้องรับผิดชอบ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่า การจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ประสบภัยจากรถ บริษัทผู้รับประกันภัยต้องมีการพิสูจน์ความรับผิดชอบของผู้ขับขี่หรือผู้เอาประกันภัยเสียก่อนว่าเป็นฝ่ายต้องรับผิดชอบในอุบัติเหตุหรือไม่ จึงสามารถพิจารณาค่าสินไหมทดแทนได้ แต่มีอุบัติเหตุในบางกรณีที่ไม่สามารถระบุฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบได้ หรือเกิดจากความรับผิดชอบของทั้งสองฝ่าย ที่เรียกว่าประมาทร่วมกันทั้งสองฝ่าย หรือเกิดจากเหตุสุดวิสัยที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ การคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถในบางกรณีโดยเฉพาะที่ไม่สามารถพิสูจน์ความรับผิดชอบของผู้เอาประกันภัยหรือผู้ขับขี่ได้นั้น เช่น อุบัติเหตุเกิดจากภัยพิบัติต่าง ๆ ภัยธรรมชาติ หรือเหตุสุดวิสัย อันไม่สามารถป้องกันหรือหลีกเลี่ยงได้ ควรมีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายให้คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถที่ไม่มีส่วนในการขับขี่ หรือมีส่วนที่ต้องรับผิดชอบ ให้ได้รับความคุ้มครองในส่วนของค่าสินไหมทดแทนด้วย

เอกสารอ้างอิง

จิตติ ดิงศกัทธิย์ ปรับปรุงเพิ่มเติมโดย สิทธิโชค ศรีเจริญ. กฎหมายแพ่งพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย.

พิมพ์ครั้งที่ 15 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2563.

วิชา มหาคุณ. หลักกฎหมายละเมิดศึกษาจากคำพิพากษา พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์แสงสุทธการพิมพ์, 2523.

สุรพจน์ สุขทรศนีย์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะประกันภัย : ศึกษาเรียงแบบเรียงมาตรา พิมพ์ครั้งที่ 13.

พิมพ์ครั้งที่ 10 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561.

หยุด แสงอุทัย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 10 , กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.

สุเมธ จานประดับ. รายงานวิจัย เรื่อง “ปัญหาเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุประกันวินาศภัย. กรุงเทพมหานคร:

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2559.